

shkaly / T. L. Krjukova. – Kostroma: KGU im. N. A. Nekrasova Avantitul, 2010. – 64 s.

3. Lazarus R. Stress, oцenka i kopинg / R. Lazarus. – M.: Medicina, 1984. – 218 s.
4. Rodina N. V. Psihologija kopинg-povedinki: sistemne modeljuvannja: monografija / N. V. Rodina. – Odesa: vidavec' Bukaev V. V., 2011. – 364 s.

Dubchak H. M. Analysis of coping strategies of modern students. The article substantiates the relevance of studying the problem of overcoming behavior of modern students enrolled in socioeconomic professions.

To study the main strategies of overcoming behaviour among future specialist of socioeconomic professions there is conducted the empirical research, which involved 198 participants, who are students of universities and vocational schools of Chernivtsi. To determine the main coping strategies of students there is used the questionnaire «Ways of Coping» (WCQ, Folkman and Lazarus, 1988) which is adapter by T. L. Kryukova in collaboration (2004).

The results of empirical studies have shown that modern students are using various mechanisms of overcoming behaviour in stressful situations, but the most severe coping styles are escape/avoidance, positive reappraisal, and self-control, and the least severe - taking responsibility. These styles prevalent in behaviour of students of universities and vocational schools, as well boys and girls. However, university students in comparison to vocational school students are often using constructive styles of coping behaviour: searching for social support and planning solution. There are prevalent in the behaviour of girls in comparison to boys mechanisms of taking responsibility and positive reappraisal, which belong to the relatively constructive coping mechanisms. The differences by other styles of coping are not statistically significant.

Therefore, on the basis of the analysis we can state that in all groups of surveyed students among prevalent strategies are revealed destructive coping mechanisms: most often it is an escape/avoidance. It should be noted that students with high level of expression of destructive coping strategies can be attributed to those who need psychological help. The above data indicate the need for purposeful work on formation of future specialists of socioeconomic professions, whose professional activity is one of the most stressful types of work from a psychological standpoint.

Keywords: vocational training, socioeconomic professions, students, stress, resistance to stress, students, coping strategies.

УДК: 159.938

Завадська Т.В.

ПІДСУМКИ СИСТЕМНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОФЕСІЙНОГО САМОЗДІЙСНЕННЯ ВИХОВАТЕЛІВ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Завадська Т.В. Підсумки системного дослідження професійного самоздійснення вихователів дошкільного віку. Огляд результатів системного дослідження чинників, що обумовлюють специфічну працю педагогів-вихователів дітей дошкільного віку та сприяють їхньому професійному самоздійсненню. У 82,0% осіб, що брали участь у досліджених визначений середній та вищий за середній рівні загального професійного самоздійснення, у 81,0% – внутрішньо-професійний та у 75% – зовнішньо-професійний типи самоздійснення. Це вказує на досить високий рівень професійного самоздійснення вихователів у вибірці, до якої ввійшли 78 осіб. Більшість педагогів-вихователів виказала певні властивості темпераменту що зумовлюють плідну працю з дітьми, але були визначені і такі властивості, що вказують на професійну деформацію. Найбільш інформативно значущим чинником професійного самоздійснення педагогів-вихователів виявився показник «ціннісні орієнтації».

Визначена група осіб з ознаками розвитку емоційного вигорання та професійної деформації, що потребує певних психотерапевтичних заходів.

Ключові слова: вихователь, професійне самоздійснення, чинники впливу, професійне вигорання.

Завадская Т.В. Итоги системного исследования профессионального самоосуществления воспитателей дошкольного возраста. Обзор результатов системного исследования факторов, которые обуславливают специфическую работу педагогов-воспитателей детей дошкольного возраста и способствуют их профессиональному самоосуществлению. У 82,0% обследованных определен средний и выше среднего уровни общего самоосуществления, у 81,0% – внутренне-профессиональный и у 75% – внешне-профессиональный тип самоосуществления. Это указывает на достаточно высокий уровень профессионального самоосуществления воспитателей выборки, которая состояла из 78 особ. Большинство педагогов-воспитателей показало определенные свойства темперамента, которые обуславливают плодотворную работу с детьми, но были определены и такие, которые ведут к профессиональной деформации. Наиболее информативно значимым фактором профессионального самоосуществления педагогов-воспитателей является показатель «ценностные ориентации». Определена группа лиц с признаками развития эмоционального выгорания и профессиональной деформации, что требует определенных психотерапевтических действий.

Ключевые слова: воспитатель, профессиональное самоосуществление, факторы влияния, профессиональное выгорание.

Постановка проблеми. Професійна діяльність є невід'ємною частиною життя людини, тому професійне зростання, професійна досконалість, професійна самореалізація та професійне самоздійснення є сенсом життя особистості. Сучасний стан суспільства призвів до розвитку системи приватних дошкільних навчальних закладів та виховання дитини в домашніх умовах. Її проблема ступеню професійності, кваліфікації педагогів-вихователів дітей дошкільного віку та їхні особистісні властивості набули певної актуальності. Дитина в сучасному інформаційному просторі росте та розвивається дуже швидко. Тому і вихователь дошкільників повинен «крокувати в ногу з часом», шукати сучасні цікаві методики навчання, що спонукає його до підвищення професійного рівня та поступово веде до професійного самоздійснення.

Вихідні передумови. Дослідження професійного самоздійснення педагогів-вихователів дошкільних навчальних закладів базувалось на теоретичних засадах, в яких визначені сутність та зміст професійного самоздійснення фахівця [10]. Людина, яка спрямована на професійне зростання та самоздійснення, постійно шукає засоби професійного вдосконалення, а труднощі вважає поштовхом для подальшого розвитку. Така спрямованість на високий рівень професійності є невід'ємною частиною розвиненої особистості та її внутрішнього потенціалу, її психофізіологічних особливостей.

Відомо, що професія педагога-вихователя дошкільника є популярна, творча, креативна, але має свою специфіку та відноситься до найскладніших видів професійної діяльності. Професія передбачає постійне спілкування з дитиною – через гру вихователь розвиває та навчає дитину. Крім того, ця суто жіноча професія потребує певних педагогічних здібностей, любові до дітей, терпимості, душевної щедрості, певного стилю діяльності, котрий обумовлений вродженими темпераментальними особливостями людини. Вихователь відповідає за

безпеку та здоров'я дитини, що є додатковим фактором емоційного напруження. Праця з дітьми дошкільного віку дуже часто супроводжується появою ознак професійного вигорання, яке може спричинити професійну деформацію, яка, своєю чергою, гальмує процес професійного зростання. Тому було доцільним провести дослідження рівня професійного самоздійснення педагогів-вихователів дошкільного віку з визначенням їхніх темпераментальних особливостей та ступеню емоційного вигорання, що, можливо, допоможе визначити фактори впливу на процес професійного самоздійснення.

Мета роботи – підсумковий аналіз емпіричних даних з метою пошуку факторів впливу на процес професійного самоздійснення педагогів-вихователів дітей дошкільного віку; визначити негативні показники, котрі впливають на якість професійної діяльності вихователів та потребують певної корекції.

Виклад методики і результатів досліджень. Системні дослідження феномену професійного самоздійснення педагогів-вихователів, ступеню професійного вигорання, темпераментальних особливостей були проведені на базі діючих дитячих садків (взяли участь 36 осіб) та Київського університету ім. Бориса Грінченка (42 особи заочної форми навчання за фахом «Дошкільне виховання», які працюють у дитячих дошкільних закладах). Всі досліджувані – жінки різного віку та стажу роботи.

Були задіяні опитувальники професійного самоздійснення [10], визначення етапів та чинників професійного становлення фахівця [10]; діагностичні методики: «Самоактуалізаційний тест Е. Шострома – САТ»; «Мотивація професійної діяльності» (методика К. Замфір у модифікації А. Реана); «Шкала самоефективності Р. Шварцера та М. Єрусалема»; визначення рівня емоційного вигорання за методикою В.В. Бойко в модифікації Є. П. Ільїна» [1;7]; дослідження психологічної структури темпераменту за опитувальником Б.М. Смірнова [9]. Аналіз результатів виявив певні кореляційні залежності між показниками [3;10], що свідчить про їхню взаємодію, цілісність системи психофізіологічного забезпечення діяльності педагогів-вихователів.

Стиль професійної діяльності людини обумовлений особистісними темпераментальними особливостями, які є вродженими і залежать від властивостей нервової системи. За методикою розглядалися основні показники прояву темпераменту, такі як «екстраверсія – інтраверсія», «ригідність-пластичність», «емоційна збудливість – емоційна врівноваженість», «температура реакції», «активність-пасивність». Показник «екстраверсія» вказує на відкритість людини, що є важливою рисою для педагогів-вихователів. За результатами дослідження було встановлено, що більшості вихователів (43,6%) притаманна така властивість; 23,1% досліджених потрапили до групи з середніми показниками, що свідчить про їхню екстра- й інтравертність. Тобто, більшість педагогів-вихователів з вказаної групи досліджуваних має внутрішній потенціал для спілкування з дітьми. Показник «ригідність» є гальмівною рисою темпераменту людини, і 51,3% досліджених виявили саме таку ознаку. «Пластичними», тобто активними у своїй творчій професії, виявилось лише 12,9% досліджених педагогів-вихователів. Показник «емоційна збудливість» був виявлений у 59,0% дослі-

джуваних; лише 11,5% педагогів-вихователів були визначені як «емоційно стійкі». Привертає увагу велика кількість – 52,6% вихователів з ознаками пасивності, ознаки активності були виявлені лише у 9,0%.

Отже, дослідження проявів темпераментальних властивостей вихователів виявило, що більшості досліджуваних притаманні ознаки екстраверсії, емоційної збудливості, що є позитивними рисами у професійної діяльності. Велика кількість осіб із середніми значеннями показника дає надію щодо активації необхідних позитивних властивостей темпераменту для самореалізації вихователів, більш повного розкриття особистісних можливостей у процесі професійної діяльності за наявності певної мотивації. Але значна кількість вихователів з проявами таких показників, як «ригідність», «пасивність», свідчить про розвиток професійної деформації, є гальмівним впливом на професійну діяльність.

Стан фізичного і психічного виснаження, викликаного тривалим перебуванням в емоційно перенавантажених або обтяжливих ситуаціях, називають «вигоранням». Це комбінація фізичного, емоційного та когнітивного виснаження. Емоційне вигорання виникає в процесі життєдіяльності людини та є динамічним процесом, що виникає поступово, відповідно до розвитку стресу [1]. Результати дослідження ознак професійного вигорання за певними симптомами згідно з методикою В.В. Бойко наведені у Таблиці 1.

Таблиця 1

Розподіл результатів дослідження і окремі симптоми емоційного вигорання (методика В.В. Бойко)

Назва симптому	N = 78 осіб		
	НС	СФ	СС
Невдоволеність собою	64 (82,1%)	10 (12,8%)	4 (5,1%)
Загнаність у клітку	59 (75,6%)	12 (15,4%)	7 (9,0%)
Редукція професійних обов'язків	18 (23,1%)	12 (15,4%)	48 (61,5%)
Емоційна відстороненість	51 (65,4%)	18 (23,1%)	9 (11,5%)
Особистісна відстороненість (деперсоналізація)	52 (66,7%)	14 (17,9%)	12 (15,3%)

Примітки. Скорочення: НС – несформований симптом; СФ – симптом, що формується; СС – сформований симптом.

Як видно з таблиці більшості обстежених педагогів-вихователів (61,5%) сформований симптом «редукція професійних обов'язків», який свідчить про спрощення та скорочення професійних обов'язків; у 15,4% цей симптом перебуває у стані формування. Занепокоєння викликають вихователі з виявленими симптомами – емоційна та особистісна відстороненість (в стадії формування або вже сформовані). Симптом «емоційна відстороненість» вказує на виключення людиною емоцій зі сфери професійної діяльності. Вважається, що захисні механізми психіки запобігають психічному «згоранню» – людина закривається,

замикається, відгороджуючись від будь-яких емоційних подразників. Для людей з емоційною відстороненістю характерний високий рівень самоконтролю. Можливо, така емоційна відстороненість допомагає вихователям в їхній професійній діяльності, але це є одним з показників синдрому емоційного вигорання.

Особистісна відстороненість або деперсоналізація [1] – це виникнення байдужого та навіть негативного ставлення професіонала до тих, з ким він спілкується за родом діяльності, проявляється через внутрішню роздратованість, що з часом виходить назовні та призводить до конфліктів. Для вихователя дітей дошкільного віку, на нашу думку, особистісна відстороненість є негативною якістю, яка заважає успішній професійній діяльності. Всього було виявлено трохи більше 30% вихователів з ознаками відстороненості (див. табл.).

Виявилось, що за показниками проявів симптомів емоційного вигорання, певна частина педагогів-вихователів потребує психологічної допомоги для припинення розвитку емоційного вигорання, котра може привести до професійної деформації.

Дослідження ступеня професійного самоздійснення педагогів-вихователів дошкільного віку показало, що у більшості досліджених визначений середній та вищий за середній рівні загального (82,0%), внутрішньо професійного (81,0%) та зовнішньо професійного (75%) самоздійснення, що вказує на достатньо високий рівень професійного самоздійснення вихователів у вибірці. Кількість вихователів із вираженими «внутрішньо професійними» чинниками самоздійснення домінує над «зовнішньо професійними» (відповідно 92% та 83%), що свідчить про те, що самореалізація, вдосконалення вихователів більше спрямована на внутрішній розвиток, ніж на професійний.

Тестуванням виявлено, що більшості педагогів-вихователів притаманна висока внутрішня мотивація (93,0%); висока зовнішньо-позитивна мотивація була виявлена у 48,0% досліджених вихователів, але мала місце і висока зовнішньо-негативна мотивація – у 62,0% досліджених.

Представлена група педагогів-вихователів мала достатній внутрішній ресурс щодо високо професійної діяльності, про що свідчать виявлені рівні самоефективності: середній рівень у 21,6% досліджених та вищий за середній рівень – у 56,0%. Високий рівень самоефективності був притаманний лише 14,7% досліджених педагогів-вихователів.

Отже, за результатами дослідження рівня професійного самоздійснення виявилось, що більшість педагогів-вихователів дітей дошкільного віку у вибірці професійно самоефективна, творча, має достатній рівень професійного самоздійснення.

Отримані експериментальні дані свідчать про значну взаємозалежність психофізіологічних показників, котрі обумовлюють, можливо, забезпечують, або впливають на професійне самоздійснення вихователів, що ретельніше було описано раніше [3;4;5;6].

Ступінь впливу показників на рівень професійного самоздійснення був визначений за статистичним методом лінійного регресійного аналізу (метод Stepwise), який дозволяє виявити вплив однієї або декількох незалежних вели-

чин на одну залежну – показник професійного самоздійснення [11]. Результатом регресійного аналізу є модель (регресійне рівняння) та виявлення інформативно значущих, впливових чинників, проранжованих за показниками коефіцієнтів. За найбільш інформативно значущими значеннями коефіцієнтів показників можна вважати їх чинниками впливу або чинниками, що сприяють професійному самоздійсненню педагогів–вихователів дошкільників.

Модель залежності (предикації) показника «загальний рівень професійного самоздійснення» вихователів виявила, що найбільший інформативно значущий вплив має показник «ціннісні орієнтації», який є однією з характеристик особистості, що самоактуалізується; значущим були визначені «зовнішня негативна мотивація» (методика визначення мотивації професійної діяльності); «активність» (властивість темпераменту); показник «синергія» (визначення рівня самоактуалізації, методика САТ).

Показник «ціннісні орієнтації» показує, наскільки людина керується та сприймає певні життєві цінності, які є опорними в прийнятті рішень та регуляції поведінки (сім'я, достаток, гроші, творчість, кар'єра, честь, совість, здоров'я, турбота про інших і т.ін.). Ціннісні орієнтації людини детерміновані умовами життя, діяльності, здібностями, потребами та навіть віком людини.

Показник «зовнішня негативна мотивація» обумовлений зовнішніми негативними стимулами, але має певний сенс – змушує людину поводити себе так, щоб уникнути покарання; сприяє підвищенню виконавської дисципліни. Однак, займатися творчою працею, якою є праця вихователя дітей дошкільного віку, в стані постійної напруги і дискомфорту, досить скрутно.

Показник «активність» як властивість темпераменту особистості характеризує людину як наполегливу, зосереджену, цілеспрямовану. Показник «синергія» – одна з характеристик самоактуалізації особистості, визначається як здібність людини до цілісного сприйняття світу та людей, а в ширшому сенсі використовується для позначення здатності людини до спільної дії, коли отриманий результат перевищує той, який може дати виконана окремо робота. Вихователь дає поштовх до розвитку дітям, але відбувається і зворотній процес – діти спонукають вихователя до нових звершень, тому, можливо, феномен синергії є дуже важливим чинником професійного зростання вихователів.

При моделюванні залежності показника «рівень внутрішньо професійного самоздійснення» було виявлено, що найінформативнішим є показник «ціннісні орієнтації» (методика САТ), далі за значущістю йде показник «зовнішньонегативна мотивація» та показник «синергія». Визначені змінні моделі «рівня внутрішньо професійного самоздійснення» є аналогічними до моделі «загального рівня професійного самоздійснення», але значущість наведених показників була меншою для рівня внутрішньо професійного самоздійснення, ніж для загального рівня професійного самоздійснення.

Моделювання залежності рівня зовнішньо професійного самоздійснення виявило чинниками впливу показники «активність», «самоповага» (визначення рівня самоактуалізації), «зовнішня негативна мотивація», «емоційна

відстороненість» (один із симптомів емоційного вигорання). Два останніх показники є показниками наявності ознак професійної деформації.

Проведене комплексне дослідження феномену професійного самоздійснення педагогів-вихователів дітей дошкільного віку, проявів показників темпераменту та симптомів емоційного вигорання, рівня мотивації, визначення основних інформативно значущих показників, як впливових чинників процесу професійного самоздійснення дозволило зробити наступні **висновки**:

1. У більшості досліджених педагогів-вихователів дошкільного віку визначений середній та вищий за середній рівні загального (82,0%), внутрішньопрофесійного (81,0%) та зовнішньопрофесійного (75%) самоздійснення, що вказує на достатньо високий рівень професійного самоздійснення вихователів вибірки.

2. Найбільш інформативним та впливовим показником у моделях залежності професійного самоздійснення виявився показник «ціннісні орієнтації» (методика САТ), наступним за значенням є показник «зовнішня негативна мотивація», останнім – показник «активність» як властивість темпераменту.

3. Визначені прояви екстраверсії, емоційної збудливості педагогів-вихователів є позитивними проявами темпераменту у професійної діяльності. Однак такі показники, як «ригідність», «пасивність», свідчать про розвиток професійної деформації, є гальмівним впливом на професійну діяльність.

4. У групі досліджених педагогів-вихователів визначена група осіб з ознаками розвитку емоційного вигорання, зі сформованими симптомами «редукція професійних обов'язків», «особистісна відстороненість».

5. Виявлений у дослідженні чинник професійного самоздійснення «зовнішньонегативна мотивація» свідчить про наявність ознак професійної деформації.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з пошуком шляхів профілактичних та реабілітаційних заходів щодо подолання синдрому емоційного вигорання, підсилення зовнішньо позитивних мотивів, зменшення зовнішньонегативних мотивів у педагогів-вихователів дітей дошкільного віку. Заходи мають бути спрямовані на зменшення дії стресорів, робочої напруги; підвищення професійної позитивної мотивації; вирівнювання балансу між витраченими зусиллями й винагородою. Заходи з профілактики професійної деформації та емоційного вигорання повинні охоплювати різні рівні професійного оточення:

- організаційний рівень (спрямований на поліпшення умов праці, зменшення робочих навантажень);
- міжособистісний рівень стосується відносин у колективі; враховувати, що вихователі дітей дошкільного віку працюють у невеликому жіночому колективі;
- індивідуальний рівень (пов'язаний з особистісними проблемами, здоров'ям, темпераментальними особливостями вихователів).

Існує багато рекомендацій щодо подолання кризових станів, емоційного вигорання, попередження професійної деформації особистості. Проте лише планомірне, постійне виконання цих рекомендацій за допомогою професійних психологів у межах робочого колективу уможливить ефективно психофізіологічне забезпечення професійного самоздійснення педагогів - вихователів дітей дошкільного віку.

Слід відзначити існування залежності соціального статусу та іміджу особистості від професії, тому потрібно піднімати соціальний статус та соціальні стандарти життя, що посилює прагнення людини до самоздійснення в такій професії, як педагог-вихователь дітей дошкільного віку.

Список використаних джерел

1. Бойко В.В. Энергия эмоций. /В.В. Бойко // 2-е изд., доп. и перераб. – СПб.: Питер. – 2004. – 474 с.
2. Завадська Т.В. До питання професійного самоздійснення вихователя дошкільного навчального закладу / Т.В. Завадська // Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України / [гол. ред. С.Д. Максименко]. – 2013. – Том V: Психофізіологія. Психологія праці. Експериментальна психологія. – Випуск 13. – К.: ДП «Інформаційно-аналітичне агентство», 2013. – С. 98-108.
3. Завадська Т.В. Деякі індивідуально-психологічні особливості вихователів дитячих садків / Т.В. Завадська // Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. / [гол. ред. С.Д. Максименко]. – К.: «Срібна Хвиля», 2014.- Том IV. Психологія розвитку дошкільника. – Випуск 10. – С. 54-69.
4. Завадська Т.В. Психоемоційний стан вихователів дитячих дошкільних закладів / Т.В. Завадська // Психологічний часопис: збірник наукових праць / [гол. ред. С.Д. Максименко]. – №1. – Вип. 1. – Київ: Інститут психології імені Г.С.Костюка НАПН України, 2015. – С. 25-31.
5. Завадська Т.В. Психологічні особливості професійного самоздійснення вихователів дошкільних закладів. // Актуальні проблеми психології: зб. наук. пр. Інституту психології імені Г.С.Костюка НАПН України / [гол. ред. С.Д. Максименко]. – К.: ДП «Інформаційно-аналітичне агентство», 2016. Том V. Психофізіологія. Психологія праці. Експериментальна психологія. Вип. 16. – 2016. – С. 39-48.
6. Завадська Т.В. Самоактуалізація в системі професійного самоздійснення вихователів дитячих дошкільних закладів. // Актуальні проблеми психології: зб. наук. пр. Інституту психології імені Г.С.Костюка НАПН України / [гол. ред. С.Д. Максименко]. – К.: «Срібна Хвиля», 2017. Том IV. Психологія розвитку дошкільника. Вип. 13. – С. 67-76.]
7. Ильин Е.П. Мотивация и мотивы /И.П. Ильин //– СПб: «Питер». – 2000. – С. 467- 469.
8. Кокун О.М. Психологія професійного становлення сучасного фахівця: Монографія / О.М. Кокун. – К.: ДП Інформ.-аналіт. агенство. – 2012. – 200 с.

9. Практикум по основам психологии: Тексты и хрестоматия. // Учебное пособие для студентов медицинских институтов / Сост. В.А. Мельников. – Симферополь, «СОНАТ». – 1997. – 254 с.
10. [Електронний ресурс]. Психофізіологічні закономірності професійного самоздійснення особистості: монографія / О.М. Кокун, В.В. Клименко, О.М. Корніяка, О.Р. Малхазов [та ін.] ; за ред. О.М. Кокуна. – К.: Педагогічна думка, 2015. – 297 с. – Режим доступу: <http://lib.iitta.gov.ua/10038/>,
11. [Електронний ресурс] <http://www.statmethods.ru/>.

Spisok vikoristanih dжерel

1. Boyko V.V. Energiya emociy / V.V.Boyko // 2-e izd., dop. i pererab. – SPb.: Piter - 2004. - 474 s.
2. Zavadska T.V. Do pitannya profesiynogo samozdiysnennya vichovatelya doshkil'nogo navchal'nogo zakladu / T.V. Zavadska // Aktual'ni problemi psichologii: Zbirnik naukovih prac' Institutu psichologii imeni G.S.Kostyuka NAPN Ukraini. / [Ed. S.D. Maksimenko]. - 2013. - Tom V: Psihofiziologia. Psychologia prac. Eksperimental'na psychologia. Vipusk 13. - K.: DP «Informaciyno-analitichne agentstvo», 2013. – S. 98-108.
3. Zavadska T.V. Deyaki individual'no-psichologichni osoblivosti vichovateliv dityachih sadkiv / T.V. Zavadska // Aktual'ni problemi psichologii: Zbirnik naukovih prac' Institutu psichologii imeni G.S.Kostyuka NAPN Ukraini. / [Ed. S.D. Maksimenko]. – Tom V. Psychologia rozvitku doshkil'nika.- Vipusk 10. - K.: «Sribna chvil'a» - 2014. – S. 54-69.
4. Zavadska T.V. Psychoemociyniy stan vichovateliv dityachih doshkil'nih zakladiv / T.V. Zavadska // Psihologichniy chasopis: zbirnik naukovih prac' / [Ed. S.D. Maksimenko.] - №1. – Vip. 1. – K: Institut psichologii imeni G.S.Kostyuka NAPN Ukraini / - 2015. - S. 25-31.
5. Zavadska T.V. Psihologichni osoblivosti profesiynogo samozdiysnennya vichovateliv doshkil'nih zakladiv/ T.V. Zavadska // Aktual'ni problemi psichologii: Zbirnik naukovih prac' Institutu psichologii imeni G.S.Kostyuka NAPN Ukraini. / [Ed. S.D. Maksimenko].- Tom V: Psihofiziologia. Psychologia prac. Eksperimental'na psychologia. Vipusk 16. - K.: DP «Informaciyno-analitichne agentstvo», 2016. — S. 39-48.
6. Zavadska T.V. Samoaktualizaciya v sistemi profesiynogo samozdiysnennya vichovateliv dityachih doshkil'nih // Aktual'ni problemi psichologii: Zbirnik naukovih prac' Institutu psichologii imeni G.S.Kostyuka NAPN Ukraini. / [Ed. S.D. Maksimenko]. – Tom IV. Psychologia rozvitku doshkil'nika. - Vipusk 13. - K.: «Sribna chvil'a» - 2017. — S. 67-76.
7. Il'in E.P. Motovaciya i motivi /E.P. Il'in //– SPb.: Piter. - 2000. - 512 s. - S. 467- 469.
8. Kokun O.M. Psihologija profesijnogo stanovlennja suchasnogo fahivcja: Monografija / O.M. Kokun. – K.: DP "Inform.-analit. agenstvo", 2012. – 200 s.

9. Prakticum po osnovam psihologii: Teksti i hrestomatiya // Uchebnoe posobie dlya studentov medicinskih institutov /Sost. V.A. Mel'nikov. – Simferopol: «SONAT». – 1997 - 254 s.
10. [Elektronnyj resurs] Psyhofiziologichni zakonomirnosti profesijnogo samozdijsnennja osobystosti : monografija / O.M. Kokun, V.V. Klymenko, O.M. Kornijaka, O.R. Malhazov [ta in.]; za red. O.M. Kokuna. – K.: Pedagogichna dumka, 2015. – 297 s. – Rezhym dostupu: <http://lib.iitta.gov.ua/10038/>.
11. [Elektronnyj resurs] <http://www.statmethods.ru/>.

Zavadzka T.V. The systematic research results of the professional self-realization of preschool tutors. The article gives an overview of the results of the systematic study of professional tutors self-realization of preschool age childrens and factors influencing this process. The profession of preschooler's tutor relates to complex professional activities. The tutor develops and teaches a child that requires certain abilities and temperamental qualities through the game and constant communication. Peculiarities of work with children of preschool age are often accompanied by the appearance of signs of professional burnout, which may lead to professional deformation, which is likely to slow down the process of professional growth. Therefore, a comprehensive study of the above indicators was conducted, which showed that 82.0% of the subjects had average and above the average level of general professional self-realization, 81.0% were internally-professional and 75% had external professional types of self-realization. This indicates a rather high level of professional self-realization of the educators of this sample, which was 78 ones. The most informative and influential indicator in the models of the dependence of the professional self-fulfilling was the indicator of "value orientation," the second most important indicator is the "external negative motivation", the latter - the indicator of "activity" as a property of temperament.

The identified manifestations of extraversion, emotional excitement of tutors are positive manifestations of temperament in professional activity but indicators such as "rigidity", "passivity" indicate a flare of professional deformation. In this group of discovered tutors a group of people with signs of the development of emotional burnout, with the emerging symptoms "reduction of professional duties", "personal detachment" is defined. The presence of signs of professional deformation is also evidenced by the revealed professional self-realization of "external negative motivation".

Key words: educator, professional self-realization, factors of influence, professional burnout.

УДК 159.923

Завірюха В.В.

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ МОТИВАЦІЇ ДОСЯГНЕНЬ У ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ

Завірюха В.В. Психологічні особливості розвитку мотивації досягнень у підлітковому віці. У статті розкрито особливості мотивації досягнень на різних рівнях її сформованості. Виявлено особливості становлення та розвитку мотивації досягнення в підлітковому віці. Обґрунтовано, що мотивація досягнень особистості – це комплексний напрям психологічних досліджень, метою якого є виявлення і пояснення складної системи детермінації та самодетермінації успішності діяльності.

Розкрито визначену в процесі емпіричних досліджень специфіку мотивації досягнення підлітка, зумовлену сукупністю взаємопов'язаних особистісних параметрів, а також умовами середовища.

Ключові слова: мотивація досягнень, успіх, уникнення невдач, особистісний розвиток, тривожність, рівень суб'єктивного контролю.

Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. – 2018. – Том. V: Психофізіологія. Психологія праці. Експериментальна психологія. – Випуск 18. – 166 с.

Головний редактор:

дійсний член НАПН України, доктор психол. наук, професор
С.Д. Максименко

Заступник головного редактора: дійсний член НАПН України, доктор психол. наук, професор **Н.В. Чепелева**.

Відповідальні секретарі: канд. психол. наук, ст.н.с. **Н.В. Слободяник** (друкована версія), канд. психол. наук, ст.н.с. **О.Л. Вернік** (електронна версія).

Редакційна колегія:

Моляко В.О., дійсний член НАПН України, доктор психол. наук, професор; **Карамушка Л.М.**, член-кореспондент НАПН України, доктор психол. наук, професор; **Смульсон М.Л.**, дійсний НАПН України, доктор психол. наук, професор; **Кокун О.М.**, член-кореспондент НАПН України, доктор психол. наук, професор; **Максимова Н.Ю.**, доктор психол. наук, професор; **Москаленко В.В.**, доктор філос. наук, професор; **Піроженко Т.О.**, доктор психол. наук, професор; **Швалб Ю.М.**, доктор психол. наук, професор; **Музика О.Л.**, канд. психол. наук, професор; **Кісарчук З.Г.**, канд. психол. наук, ст.н.с.; **Терещук А.Д.**, канд. психол. наук, ст.н.с.

Члени міжнародної редакційної колегії:

Антон Фабіан, професор, доктор габілітований, завідувач кафедри соціальної роботи, Університет Павла Йозефа Шафарика в Кошицях (Словаччина); **Марек Палюх**, професор надзвичайний, доктор габілітований гуманітарних наук, завідувач кафедри соціальної педагогіки в Інституті педагогіки Жешівського університету (Польща); **Євген Глива**, професор, доктор філософських наук з психології, іноземний член НАПН України, (Австралія); **Роман Трач**, професор, доктор філософських наук, іноземний член НАПН України (США); **Альфред Прітц**, професор, доктор з психології та педагогіки, ректор університету ім. Зігмунда Фрейда (Австрія).

Редакційна рада тому: **Кружева Т.В.** (відповідальний редактор тому), канд. психол. наук, доцент; **Клименко В.В.** доктор психол. наук, професор; **Корніяка О.М.** доктор психол. наук, ст.н.с.; **Завадська Т.В.** канд. біол. наук, ст.н.с.; **Савченко Т.Л.** мол.н.с (відповідальний секретар тому).

*Рекомендовано до друку рішенням вченої ради Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України.
(протокол № 9 від 1.11.2018 р.)*

*Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації
серія КВ № 17847-6693ПР від 10.06.2011*

*Збірник внесено до Переліку наукових фахових видань України в галузі психологічних наук
(Наказ МОН України № 1021 від 7.10.2016 р.)*

З М І С Т

<i>Андріюк В.В.</i> Особливості засвоєння моральних норм дітьми старшого дошкільного віку.	3
<i>Бахмутова Л. М.</i> Динаміка показників самооцінки стану зимівників станції «Академік Вернадський» протягом періоду гострої адаптації та полярної зими.....	9
<i>Болотнікова І.В.</i> Визначення чинників складових внутрішньо-професійного самоздійснення працівників профспілок.....	21
<i>Войтович М.В.</i> Технологія сприяння професійному самоздійсненню практичних психологів галузі середньої освіти.....	28
<i>Гуменюк Г.В.</i> Один із підходів до розроблення технології психофізіологічного забезпечення професійного самоздійснення вчених.....	37
<i>Дзвоник Г.П.</i> Методи оптимізації професійного самоздійснення менеджерів комерційних організацій.....	47
<i>Дубчак Г. М.</i> Аналіз стратегій копінг-поведінки сучасних студентів.....	55
<i>Завадська Т.В.</i> Підсумки системного дослідження професійного самоздійснення вихователів дошкільного віку.....	63
<i>Завірюха В.В.</i> Психологічні особливості розвитку мотивації досягнень у підлітковому віці.....	72
<i>Зеленська З.П.</i> Концептуальні засади експериментального дослідження розвитку комунікативних умінь учнів основної школи у процесі засвоєння іншомовної лексики.....	83
<i>Клименко В.В.</i> Психофізіологічна асиметрія півкуль мозку і сервомеханізми у здійсненні наміру людини.....	89
<i>Кокун О.М., Панасенко Н.М.</i> Програма сприяння професійному самоздійсненню вчителів.....	106
<i>Кружева Т. В.</i> Характеристики мотивації досягнення науковців.....	121
<i>Панасенко Н.М.</i> Чинники професійного самоздійснення фахівців у галузі інформаційних технологій – програмістів і системних адміністраторів.	129
<i>Сабліна Н. В.</i> Суб'єктивні особистісні критерії адаптації студентів до навчання в медичному коледжі.....	136
<i>Савченко Т.Л.</i> Підсумки планового дослідження основних психологічних чинників професійного самоздійснення вчителів.....	143
<i>Сердюк Л.З.</i> Психологічні фактори самодетермінації особистості.....	151
Відомості про авторів.....	162